

de bres

IVN Vecht en Plassengebied laat jong en oud beleven hoe leuk, gezond en belangrijk natuur is. Dat doen we d.m.v. natuuractiviteiten, cursussen, projecten en campagnes. Zelf leren en doen staan centraal. Zie ook <https://www.ivn.nl/afdeling/vecht-en-plassengebied>

De Bres is het tijdschrift voor de leden en donateurs van de IVN afdeling Vecht en Plassen-gebied. Wij zijn actief in het gebied aan weerszijden van de Vecht met daarin de plaatsen Utrecht, Leidsche Rijn, Vleuten-de Meern, Maarssen, Breukelen, Loosdrecht en Loenen. Dit is een gevarieerd landschap met een rijke natuur. In het gebied organiseren wij wandelingen, lezingen en cursussen. Op deze manier proberen we mensen zoveel mogelijk van het landschap te laten genieten en te laten ervaren hoe bijzonder de natuur is.

Nog geen lid? Ontdek de natuur met het IVN! Bovendien steun je als lid ons werk. Wij willen voor iedereen de natuur dichterbij brengen. Ook voor wie het niet vanzelfsprekend is, zoals ouderen, chronisch zieken en kinderen. Jouw lidmaatschap helpt daarbij.

Vanaf €25,- per jaar ben je al lid, meld je aan via de website <https://www.ivn.nl/steun-ivn/word-lid>

Het moet anders!

We kunnen niet doorgaan op de manier zoals we het altijd al deden. Met een dramatische klimaatverandering, een hollende achteruitgang van de natuur en een vergrijzend publiek zijn we aan onszelf verplicht om nieuwe wegen in te slaan. Als we blijven doen wat we altijd al deden, krijgen we hooguit wat we altijd al kregen, of vaak minder. De huidige tijd vraagt echter om meer, veel meer. Vroeger konden we volstaan met het meenemen van een groepje gelijkgestemden naar een natuurgebiedje en dan gingen we vol trots onze kennis spuien. 'Kijk, daar zwemt een krakeend!' 'Hier hebben we het gewoon eekhoortjesbrood. Dat is eetbaar, maar kan verward worden met de bittere boleet. Die is echter zeldzaam, dus die kom je weinig tegen.' En dan gingen we weer tevreden naar huis.

In de toekomst moeten we impact maken op een breed publiek, mensen vastpakken en aanzetten tot actie, de weg naar de afgrond ombuigen voor het te laat is. Het gaat niet meer om kennis, maar om emotie, betrokkenheid, liefde voor de natuur. We moeten Nederland leren dat we onderdeel zijn van de natuur, dat we niet alleen weten, maar ook echt beleven dat we zonder de natuur verloren zijn. Dat moet de rode draad zijn in al ons handelen.

Als je het hebt volgehouden om tot hier te lezen, verdien je een compliment. Misschien zat je al bijna bovenop de kast. Wat je hierboven hebt gelezen lijkt meer op een pamflet van Extinction Rebellion dan op een bedachtzame inleiding van een respectabele natuurvereniging. En waarschijnlijk denk je: 'Ho even, dat doen we eigenlijk allang. We gaan veel verder dan alleen kennisoverdracht, we proberen de mensen ook volop te betrekken, we leggen verbanden uit en realiseren ons dat beleving minstens even waardevol is als kennis.'

Helemaal waar. Mijn inleiding is een klein knuppeltje in een heel net hoenderhok. Even kijken of iedereen bij de les is en dan eens nadenken over de weg die we de komende tijd zullen gaan. Want ook al is bovenstaande behoorlijk gechargeerd, er zit wel een kern van waarheid in. Het gaat steeds slechter met ons klimaat en onze natuur. Ons doel als IVN is om onze maatschappij te motiveren om daar wat tegen toe doen. Hoe groter het publiek dat we weten te

bereiken, hoe effectiever wij die boodschap kunnen uitdragen.

Wat ik eigenlijk wil zeggen: we staan alweer bijna op de drempel van 2024 en maken plannen hoe we dat komende jaar gaan invullen. Natuurlijk is het aanlokkelijk om te denken: 'Het afgelopen jaar ging het toch goed, laten we het komend jaar gewoon hetzelfde doen.' Prima natuurlijk, dingen die succesvol waren moeten we zeker niet overboord gooien, enkel en alleen omdat het anders zou moeten. Want dan gooien we het kind met het badwater weg.

Wat ik je wil vragen is om eens wat te brainstormen. Wat kun je doen om een ander publiek aan te spreken? Hoe kun je onze boodschap nog meer laten bekijken? Hoe kun je mensen stimuleren om zelf aan de slag te gaan voor klimaat en natuur? Hoe kun je helpen ingeslepen gedragspatronen daadwerkelijk te doorbreken? Zo af en toe een klein experimentje inzetten of een proefballonnetje oplaten kan daarbij wonderen doen, ogen openen, nieuwe wegen ontsluiten. Mislukken mag, als je er maar van leert. En afkijken mag ook, bij elkaar, bij andere werkgroepen, bij andere organisaties. Een oud Chinees spreekwoord zegt "Beter goed gejat dan slecht bedacht!" en dat geldt hier zeker. En denk aan de 80-20 regel: houd 80% succesvolle zaken in stand en voeg er 20% nieuwe dingen aan toe. Beste tip: we doen het samen – leden, gidsen, werkgroepen, bestuur. Wil je sparren of heb je hulp nodig, laat het me weten.

Dat is ook de manier waarop ikzelf naar 2024 kijk: dingen die goed gaan behouden en er wat leuke dingen aan toevoegen die misschien kunnen slagen – of niet, maar dan hebben we het tenminste geprobeerd. Zo hebben we het ook – samen! – in 2023 gedaan en daar zijn best aardige dingen uitgekomen, zoals de opstart van de werkgroep Leidsche Rijn, de fotosafari met Streekmuseum Vredegoed en de excursies op fort Ruigenhoek in samenwerking met het Tweetakt festival. IVN Vecht en Plassengebied is een enthousiaste, gedreven club, dus dat gaat vast iets moois opleveren. 2024, we komen eraan!

Hans van Loenhoud

De voorplaat

Een impressie van het geurmoment tijdens de belevings tocht, georganiseerd door Edith Meijer en Friedie de Jong

Een Natuurgidsenopleiding stage-opdracht voorbereiden

Door Marieke Hagg, Anne-Marieke Koot en Anne-Marie Wesseling

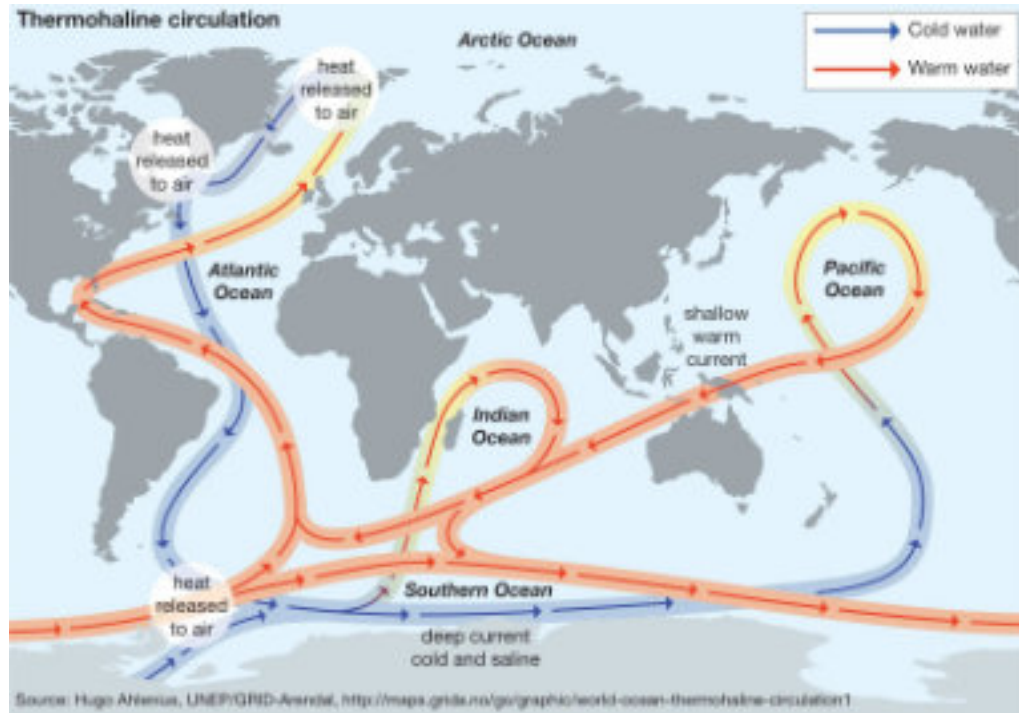
Als de Golfstroom stilvalt

De afgelopen tijd verschenen in de pers verschillende berichten over het mogelijke stilvallen van de Golfstroom op de Atlantische Oceaan. Deze berichtgeving was gebaseerd op een artikel van P. Ditlevsen en S. Ditlevsen in Nature Communications van 25 juli j.l. Naar aanleiding van een verzoek van ons lid Jaap Stavenuiter gaan we daar met dit artikel nader op in, ook omdat het IVN ons milieu in een wat ruimer kader heeft omarmd en ook actief is met de klimaatproblematiek. We belichten het stilvallen van de Golfstroom in historisch/geologisch en klimatologische context. Daarbij gaan we in op de gevolgen voor het milieu op Aarde en hoe dat te vertalen is naar de huidige gaande klimaatprocessen.

Wat is de Golfstroom?

De Golfstroom is een stroom van relatief warm oceaanwater afkomstig uit het Caribische gebied die langs de Noord-Amerikaanse oostkust in de richting van IJsland loopt en vervolgens bij de Faeröer eilanden afbuigt en langs de Noorse kust naar Spitsbergen stroomt. Daar komt deze aan in de Noorse Zee en vervolgens in de Noordelijke IJszee. In de omgeving van IJsland en in de Noorse Zee wordt de atmosfeer opgewarmd door het afkoelende water. Dit proces staat aan de basis van het ontstaan van depressies die met de gebruikelijke westendrift op Europa afkoersen. Gedurende het winterseizoen ontvangt de atmosfeer hier 30% van zijn energie van en draagt zo bij aan het milde, regenrijke en vaak winderige winterse weertype.

Door de afkoeling tot slechts twee graden boven het vriespunt heeft het water een grotere dichtheid gekregen. Het is zwaarder en zouter geworden en zinkt naar de oceanobodem. Aangekomen op de oceanobodem stroomt het naar het zuiden. Hier begint de lange weg naar Antarctica. Langs de kusten van Antarctica komt daar nog een extra portie koud en zout water bij. Op verschillende plaatsen op Aarde komt dit koude water weer naar boven, zoals in de Indische Oceaan en de Stille Oceaan. Het warmt daar op. Uiteindelijk komt dat opgewarmde water weer in de Atlantische Oceaan, waar het zijn weg naar het

Figuur 1: De thermohaliene circulatie; Rondgang van de diepzee circulatie over de wereld. Warmteafgifte warm oceaanwater aan atmosfeer (Heat release to air), waardoor het koude zwaardere zoute water naar de oceanobodem afzinkt. Daar begint het koude zoute water (Deep current cold and saline) aan zijn wereldreis. Op verschillende plaatsen komt het koude water weer naar boven en stroomt het opgewarmde water aan en nabij het oppervlak (Shallow warm current) weer terug naar de Noordpool. Verdere verklaring zie tekst.

noorden oppakt. Aangekomen in de omgeving van IJsland begint de cyclus weer opnieuw. Deze circulatie is een op temperatuur en zoutgehalte gebaseerde diepzeestroming (thermohaliene circulatie). Het is nog niet geheel duidelijk hoelang het duurt voordat een pakketje water weer op zijn uitgangspunt terug is, maar aangenomen wordt dat dit omstreeks duizend jaar duurt. Figuur 1 laat schematisch zien hoe de thermohaliene circulatie over de aardkloot loopt.

Smeltwater in een warmer klimaat

Het heikele punt in de hele discussie die is ontstaan over het stil vallen van de Golfstroom is terug te voeren op het warmer worden van het klimaat. We laten even in het midden of dit een natuurlijke oorsprong heeft of het gevolg is van ons handelen door koolstofdioxide in de atmosfeer te

brenge. Eerst bekijken we de situatie tijdens de Jonge Dryas (12.850 - 11.650 jaar BP) toen het voor de laatste keer kouder werd. De Jonge Dryas is een onderdeel van het Weichselien (116.000 - 11.650 jaar BP), de laatste IJstijd. De klimatologische en hydrologische processen uit de Jonge Dryas kunnen we vervolgens projecteren op de zogenaamde Kleine IJstijd in de 17^e en 18^e eeuw. Tot slot kunnen we deze lessen proberen toe te passen op de huidige situatie.

Tegen het einde van het Weichselien bevonden zich boven oostelijk Canada en boven Scandinavië nog restanten van grote ijskappen. In het warmer wordende klimaat waren deze ijskappen bezig met een gestage afsmelting en daarmee werd de Noordelijke Atlantische Oceaan als het ware afgedekt door een laag licht en zoet water. Het zoetere water blokkeerde de gebieden waar het water van de Golfstroom afkoelde en naar de diepte zonk. Het gedroeg zich als een stop in de afvoer. Het warmtetransport via de Golfstroom stakte en het gevolg was een kouder worden van het algehele klimaat op het noordelijk halfrond. Dat gebeurde met name rond de Atlantische Oceaan, met als gevolg het aangroeien van het zee-ijs oppervlak in de Noordelijke IJszee. Er zijn aanwijzingen dat dit in een tijdsbestek van slechts één decennium plaats vond. Deze koude periode van het Jonge Dryas duurde ongeveer 1200 jaar. Toen waren de grootste restanten

landijs in Canada en Scandinavië verdwenen. Zonder aanvoer van vers zoet water, verdween door vermenging met zout water de zoete waterlaag in de Atlantische Oceaan geleidelijk. Daardoor kon de Golfstroom zich weer geleidelijk herstellen.

Voorafgaande aan de Kleine IJstijd (17^e/18^e eeuw) was er op het noordelijk halfrond in de Middel-eeuwen rond de 10^e tot de 13^e eeuw sprake van een klimaat - optimum: een periode van warmer weer met hogere temperaturen dan wat we vandaag de dag gewend zijn. Deze hogere temperaturen kunnen onder meer gestaafd worden aan wijnbouw tot in het zuiden van Scandinavië. Ongetwijfeld heeft het warmere klimaat ook geleid tot overmatige smelt van Groenlandse gletsjers en zee-ijs (figuur 3) op de Noordelijke IJzee, en met een toename van zoet oppervlaktewater in de Noordelijke Atlantische Oceaan. Alles bij elkaar resulteerde dat in een verzwakking van de Golfstroom. Het bijhorende klimaat is er één om ongerust over te worden. Door de toename van de temperatuurgradiënt tussen de tropen en de afkoelende poolstreken werden de depressies juist sterker, ondanks het feit dat de warmteafgifte door de verzwakte Golfstroom afnam. Stormen zwaarder dan die van 1953 werden vrijwel elke winter wel één of zelfs meerdere keren waargenomen. Tussen die stormen door kon het genadeloos vriezen met soms tot ver in maart een dichtgevroren Rijn, Maas, Schelde of zelfs de Theems. Er waren ook veelvuldig winters waarbij de oorlogswinters in ons land of die van 1962/63 geheel verbleken. IJspet die je liever niet wilt. Want bij dooi ontstonden ijssdammen door pakijns in de rivieren met dijkdoorbraken en overstromingen door opgestuwd rivierwater. Denk niet: het wel zal meevallen. De situatie eind 17^e eeuw was rampzalig, met veelvuldige overstromingen door stormvloed op de Zuiderzee. Amsterdam heeft destijds serieus overwogen om alle zeegaten tussen de Waddeneilanden met dammen en dijken af te sluiten. Het (Normaal) Amsterdams Peil vond zijn oorsprong tijdens het onderzoek naar de (on)mogelijkheden, maar dit terzijde.

De mogelijke oorzaken van beide voorbeelden zijn totaal

verschillend. De versnelde smelt in de Jonge Dryas schijnt volgens een nog omstreden theorie te zijn veroorzaakt door een grote komeet inslag in Canada. De komeet ontplofte in de atmosfeer boven het ijs. Door de hitte ontwikkeling smolt het ijs versneld met een grote plas zoet water in de Atlantische Oceaan tot gevolg. Bij de Kleine IJstijd wordt vaak een verband gelegd met de afgenomen zonneactiviteit, waarbij er meer kosmische straling van buiten het zonnestelsel op Aarde terecht kan komen. De bescherming van de zon valt dan weg en de toegenomen kosmische straling bevordert tevens de wolkvorming. Door meer wolken kan er minder zonnewarmte het aardoppervlak bereiken en koelt het af.

Theorieën en hypothesen over ijstijden

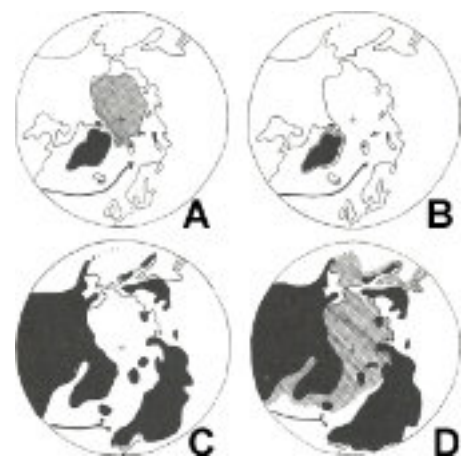
Inderdaad, ijstijden en de thermohaliene circulatie staan in nauw verband met elkaar. Zonder thermohaliene circulatie geen Golfstroom en zonder Golfstroom geen overheersende westendrift boven Europa en dus een kouder weertype. Er bestaan tientallen theorieën die al of niet in samenhang met elkaar trachten te verklaren hoe ijstijden of klimaatsveranderingen ontstaan en wat de relatie is met de Golfstroom of thermohaliene circulatie. En dan hebben we het nog niet eens over rapporten van het IPCC. We moeten helaas een keuze maken en pakken de volgens mij meest voor de hand liggende hypothesen.

Hierboven hebben we de theorieën en hypothesen voorbij zien komen over de oorzaken van klimaatsveranderingen in het Jonge Dryas en de Kleine IJstijd. Een andere oorzaak die als rode draad aangenomen wordt in de huidige klimaatsverandering (die in volle gang is), is die van de toename van het koolstofdioxide gehalte in de atmosfeer. De theorie hierachter is voor het eerst geopperd door S.A. Arrhenius in 1896 en staat ook bekend als het Arrheniuseffect. Deze theorie stelt dat door toename van koolstofdioxide in de atmosfeer de temperatuur op Aarde stijgt. Ervan uitgaande dat deze theorie klopt, kunnen we stellen dat de huidige klimaatproblemen hieraan ten grondslag liggen. De bewijzen hiervoor stapelen zich op.

De hypothese van M. Ewings en W.L. Donn uit 1958 tracht een

verklaring te geven voor de cyclus van het ontstaan en verdwijnen van ijskappen in relatie met de Golfstroom. In figuur 2 wordt dat verduidelijkt:

- A)** In de huidige situatie smelt het zee-ijs (gearceerd) door aanvoer van relatief te warm zeewater met de Golfstroom.
- B)** Bij gebrek aan zee-ijs neemt de neerslag aan de kusten van de Noordelijke IJzee aanmerkelijk toe. Zolang de poolzee ijsvrij blijft, wordt het boven de continenten grenzende aan de Noordelijke IJzee een stuk natter. De hypothese zegt vervolgens dat er een nieuwe ijstijd kan optreden als de sneeuwval maar groot genoeg is. Wel onder de voorwaarde dat de gevallen sneeuw in de zomer ook (deels) blijft liggen.
- C)** Zo kan het landijs (zwart) weer groeien en kan het ook kouder worden. In de hypothese van W.F. Tanner uit 1968 wordt beschreven hoe dat in zijn werk gaat. Zelfs een nieuwe ijstijd kan zo ingezet worden. Één grote maar: bij een hoger koolstofdioxidegehalte in de atmosfeer met een warmer klimaat zal er van sneeuw niet veel terecht komen en van een sneeuwlaag die zomer overleeft al helemaal niet.
- D)** Als er vervolgens zee-ijs (gearceerd) in de Noordelijke IJzee ontstaat, is de IJstijd op zijn hoogtepunt. Het gaat minder sneeuwen boven de gevormde gletsjers en het landijs neemt geleidelijk weer in omvang af. Uiteindelijk komen weer uit op situatie A.

Figuur 2: De hypothese van Ewing en Donner (naar Schwarzbach, 1960) voor de omgeving van het noordpoolgebied met gearceerd het zee-ijs en landijs in zwart. Noordpool is aangegeven met +. Zie voor verklaring verder de tekst.

Het gepubliceerde recente onderzoek van P. Ditlevsen en S. Ditlevsen gaat over het risico van het stilvallen van de Golfstroom. Dit is een wiskundig simulatiemodel waar nog veel discussie over zal ontstaan, maar dat is vaker het geval bij nieuwe wetenschappelijk inzichten. De auteurs hebben de hypothese opgesteld door gebruik te maken van de beschikbare oceanische en klimatologische gegevens over het langzaam zwakker worden van de Golfstroom. De uitkomst beschrijft dat op basis van de huidige koolstofdioxide uitstoot, de Golfstroom uiterlijk rond 2050 kan gaan stilvallen. Het IPCC stelt daarin tegen dat het deze eeuw zover niet komt.

De gevolgen

Het Groenlandse landijs smelt razend snel en zorgt voor een blokkerende plas zoet water die zich als een stop in afvoer gaat gedragen waarmee de stroming van de Golfstroom tot stilstand komt, omdat het water niet naar diepzee kan zinken en nergens anders naar toe kan. Het warmtetransport via de warme Golfstroom valt dan stil. Dat zou kunnen betekenen dat grofweg tussen 2025 en 2050 de Golfstroom tot stilstand komt. Bovendien smelt ook het zee-ijs op

de Noordpool. Er wordt al langer verwacht dat tegen het midden van deze eeuw de Noordpool in de zomer ijsvrij is. De zon zal het donkere zeewater daar alleen maar verder opwarmen, waarmee ook het klimaat ter plaatse warmer wordt. Dit heeft tot gevolg dat de bewolking en neerslag toeneemt. Maar de vraag is of het op de Noordpool nog voldoende koud wordt voor sneeuw (fase B in figuur 2). Dat zien we al op Spitsbergen. Daar is het sedert een paar jaar al zo warm dat het ook in winter steeds vaker tot regen komt.

Een grote afkoeling met kouder weer lijkt onwaarschijnlijk vanwege de verder gestegen koolstofdioxide en andere broeikasgassen in de atmosfeer. Bij een warmere Noordpool is de thermische gradiënt in de winter tussen pool en tropen een stuk kleiner. En ook de stilgevallen Golfstroom voert geen vers warm water meer aan. Het gevolg is dan dat de warmte-uitwisseling tussen oceaanwater en atmosfeer veel minder wordt. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat de winterse westendrift daardoor verder afneemt. Minder depressie-activiteit betekent dan ook minder neerslag en een mogelijk algeheel verdrogend West-Europa. Maar

ook onverdraagzaam hete zomers en een grotere kans op wat koudere winters, lees: geen strenge winters met jaarlijks Elfstedentochten!

Filosoferen we nog verder door, dan is wintersport in de Alpen verleden tijd. De gletsjers die de rivieren tegenwoordig in zomer nog voeden zijn dan ook verdwenen. Van de Rijn en Donau resteren in de zomer nog wat zielige modderstromen bij gratie van af en toe enige regen.

Tot slot

Met het stilvallen van de Golfstroom begeven we ons op onbekend terrein. Dat ook de thermohalinische circulatie grote wijzigingen ondergaat met onbekende gevolgen - en daarmee ook de warmte distributie op onze planeet - , staat niet ter discussie.

PS: Voor de liefhebbers is een literatuurlijst op aanvraag beschikbaar.

Figuur 3: Smeltende ijsbergen; blijft de ijsberg of is dat straks een zeldzaam verschijnsel? (vrij naar Pexels.com)

In 2003 heeft beeldend kunstenaar Marcel Blekendaal de polderwachter in het Hollandse landschap geïntroduceerd. Een boswachter zonder bos, maar met weilanden. De polderwachter maakt wandelingen in de polder, op klompen, met een polsstok. Als "beeldend kunstenaar" werkt hij aan de verbeelding van de polder. Niet met objecten, niet met schilderijen, maar met spannende verhalen en af en toe een indrukwekkende gebeurtenis. Uw "beeld van de polder" zal na de wandeling nooit meer hetzelfde zijn. De polderwachter is een wandelend kunstwerk en vertelt verhalen. Geïntroduceerd door zijn maker om het landschap niet verder in te vullen met fysieke objecten. De polderwachter is even aanwezig, werkt aan een imaginair beeld en verdwijnt dan weer. Hij laat niets anders achter dan zijn voetstappen.

Geen voetbalcolumn

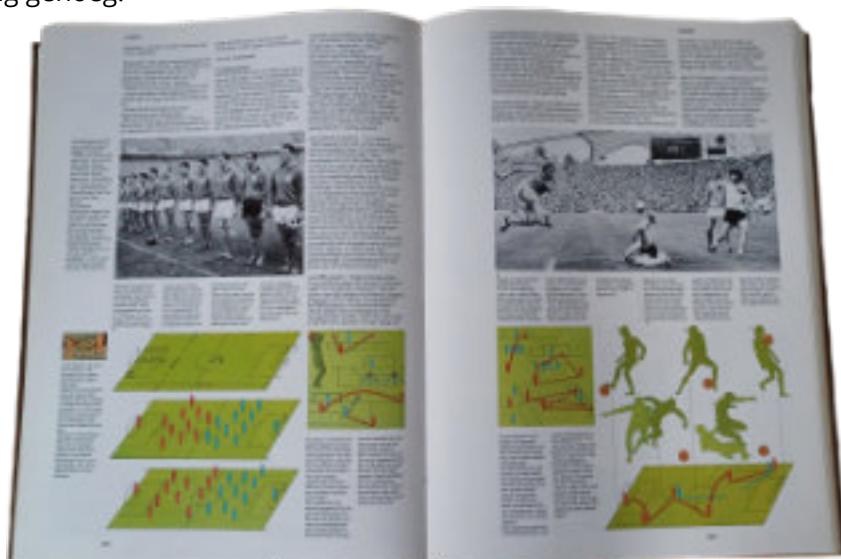
Ik raakte laatst, geheel per ongeluk, verzeild in het publiek bij een voetbalwedstrijd. En ik heb geen verstand van voetbal. Bij mijn weten moeten elf roodwitten een bal in het doel van elf geelzwarten krijgen. Volgens mij is dan het meest efficiënt dat zo'n roodwitte de bal pakt, naar de andere kant rent en 'm in het net gooit. Maar dat blijkt niet te mogen. Bij voetbal mag je de bal niet met je handen pakken. Voet-bal. Als je met je handen aan de bal komt heet dat 'hands'. Je moet bij voetbal dus ook een aardig woordje Engels spreken want een hoek heet een 'corner', het doel de 'goal' en Hans maakt 'hands'. Dus toen ik zag dat één van de roodwitte de bal vast pakte riep ik keihard: "hands!". Ik dacht: nu zal dat zwarte mannetje (ik was er ondertussen achter gekomen dat dat mannetje die nergens bij leek te horen en wat doelloos heen en weer rende de scheidsrechter was) wel op zijn fluitje blazen want dit mag niet. Ik verwachtte een extra stevige straf want dit mannetje deed dit met voorbedachten rade: hij had er zelfs handschoenen voor aangetrokken! Maar dat was dus de tegenhouder oftewel de 'keeper', die mocht wel met zijn handen aan de bal komen. Dus ik vroeg aan de man naast mij: "Dan pakt hij toch de bal, de andere roodwitten zetten een screen (dat is een Engelse term in het basketbal waarbij een speler de weg vrij houdt voor een medespeler door voor een tegenstander te gaan staan), hij rent naar de andere kant en smijt de bal in het net?". Maar dat bleek ook niet te mogen want de keeper moet binnen de lijnen rond zijn doelgebied blijven. Ondertussen begon ik het spelletje te begrijpen. Tot het moment dat er een geelzwart mannetje helemaal bij het doel van de roodwitten bleef wachten op de bal. Heel slim vond ik. Efficiënt ook want het scheelt een hele hoop heen en weer keren. "Die staat straks buiten spel", zei de man naast mij. "Als hij de bal toegespeeld krijgt, staat hij over de lijn die de verdedigers trekken". Ik zag geen lijn, die bleek denkbeeldig te zijn. Gelukkig heb ik verbeelding genoeg. Ik begreep dat sommige spelers in bepaalde gevallen niet over al dan niet bestaande lijnen mogen komen. Sommige lijnen staan in het wit op het veld gekalkt, andere denkbeeldige lijnen worden door de spelers gevormd. Ingewikkeld, maar ik begreep het. Dacht ik. De supporters om mij heen keken wat verontwaardigd toen ik begon te roepen dat de geelzwarte keeper

'buiten spel' stond. Ik had namelijk geconstateerd dat hij zich buiten de lijnen rond zijn doelgebied bevond. Maar dat was niet 'buiten spel': hij mocht daar wel komen maar dan verloor hij zijn privilege van keeper dat hij met zijn handen aan de bal mocht komen. Hij mocht daar staan maar dan moest hij zich wel gedragen als één van de andere voetballers. Na de rust dacht ik dat de geelzwarten een eigen doelpunt scoorden want de bal belandde in het doel dat zij de vorige helft nog fel hadden verdedigd. Maar, misschien wist u het al, na de rust is de situatie omgekeerd en moeten beide teams opeens de andere kant op voetballen.

Nuttige informatie.

Hieruit blijkt: hoe meer je ergens van weet, hoe ingewikkelder het wordt. Maar het wordt ook steeds moeilijker om zomaar iets te roepen want de meest voor de hand liggende handelingen blijken op praktische bezwaren te stuiten, zeker bij voetbal. Ze kunnen niet vanwege de afspraken die we in het verleden hebben gemaakt. Spelregels. Die zeggen dat je de ene helft van de wedstrijd van links naar rechts en dan andere helft van rechts naar links speelt. Dat je tegen dezelfde tegenstander een keer 'thuis' en een keer 'uit' speelt en dat de opstelling twee, vier, zes leuk bedacht is, maar niet mag. Dus ik heb besloten om mij niet met voetballen te bemoeien. En ik ga er geen columns over schrijven. Dat laat ik toch maar over aan mensen die er verstand van hebben (of aan mensen met grote snorren aan talkshowtafels). Zouden meer mensen moeten doen: als je ergens geen verstand van hebt, hoef je er ook geen mening over te hebben. En dat geldt niet alleen voor voetbal...

Polderwachter

Interview met Tineke van Schooten

Zolang ik me kan herinneren heeft onze IVN-afdeling het geluk gehad om naast voldoende gidsen ook altijd over een actief bestuur te kunnen beschikken. Er waren geregeld mensen van buiten de vereniging die hun diensten als bestuurslid kwamen aanbieden. Tineke van Schooten is één van hen. Ze heeft in de loop van de tijd een veelheid aan taken verricht. Nu maakt ze deel uit van de redactie van De Bres. Ze praat mee over de inhoud, onderhoudt contact met mensen die hebben toegezegd een bijdrage te leveren en trad tot voor kort op als eindredacteur. Bijzonder is dat ze goed is in steno volgens een methode die is ontworpen door een assistent van een Nederlandse generaal om berichten op te schrijven terwijl hij te paard zat. Geen van de toen bestaande verkorte schrijfwijzen voldeed tot dan toe. Die nieuwe methode – we hebben het over steno systeem Groote - bevat geen leestekens, niet alle letters worden opgeschreven, enz.

We houden het interview al wandelend over de Thematerivelen om te eindigen bij Hoeve Wielrevelt. De eerste vraag die ik haar stel is hoe Tineke bij het

IVN terecht is gekomen. Tineke: "Mijn eerste kennismaking met IVN Vecht & Plassengebied was tijdens een nieuwjaarsreceptie in januari 2004 in de stal van schapenboerderij 'Vredegoed' van Bert van der Tol. Ik herinnerde me dat het erg koud was, maar gelukkig zorgde de aanwezigheid van schapen voor wat warmte. Ook warme en verwarmende consumpties zorgden ervoor dat we weinig last van de kou hadden. Het geheel zorgde voor een bijzonder prettige sfeer. In latere jaren werd er d.m.v. een vuurtje of een kachel voor warmte gezorgd. Nu is een gedeelte van de vroegere schapenstal ingericht als museum. Van 2007 tot 2010 was ik secretaris van de vereniging. In die periode kreeg de vereniging een legaat dat de naam heeft gekregen 'Francisca de Winter fonds', waarvan jaarlijks een deel beschikbaar wordt gesteld voor een werkgroep: microscopen voor de paddenstoelenwerkgroep, de inrichting van de Commelinhof, enz. Daarnaast heb ik van 2010 t/m 2017 de ledenadministratie bijgehouden".

"In de jaren 2012 t/m 2015 heb ik het 'winkeltje' gedreven, waarvan twee jaar samen met Hanneke Boom. We waren in die jaren aanwezig bij excursies en activiteiten. Hoogtepunt was de kerstmarkt in het Maximapark. Deze werd gehouden in een

prettige omgeving waar veel publiek op afkwam. Ook verkochten wij toen boomstammetjes, met een gat waarin vogelvoer was gestopt. Verpakt in een cellofaantje met een mooi lintje, verkochten deze stammetjes als warme broodjes. Later werd de markt verplaatst naar winkelcentrum Vleuterweide. Het was er tochtig en men kwam er om te snacken; dat was niet ons publiek.

In de jaren 2012/2013 en 2016/2017 heb ik de Natuurgidsenopleiding administratief ondersteund. En vanaf 2010 ben ik betrokken bij de redactie van de Bres".

Tineke: "Ik ben geboren in Lisse, midden in de bollenstreek. Achter ons huis lag een weiland waar we speelden en hutten bouwden. We woonden op 8 kilometer van Langevelderslag, het strand waar ik met mijn broers en buurtkinderen naartoe fietste om te spelen en te zwemmen. Het ligt net ten zuiden van de Amsterdamse waterleidingduinen. Langevelderslag was toen niet veel meer dan een eenvoudige strandopgang waar je hoogstens een ijsje kon kopen. Toch kon je me geen 'buitenmeisje' noemen, een kind dat altijd bezig was in de natuur. Ik ging in Lisse naar de HBS in een tijd dat verder leren voor meisjes niet vanzelfsprekend was. Na het 4^e leerjaar ging ik van

school af en kreeg een baantje op kantoor bij Vroom en Dreesmann in Leiden. 's Avonds ben ik een cursus steno gaan volgen, naast Nederlands ook steno Frans, Duits en Engels. Ik kreeg een baan als secretaresse waarbij ik ook brieven en vergaderingen moest notuleren. Als notulist is het wel belangrijk dat je wat afweet van het onderwerp. Toen onze kinderen groter werden heb ik via het volwassenenonderwijs mijn vwo-diploma gehaald en heb tot m'n 65ste gewerkt."

Tineke: "Nadat ik Jan (Jan van Schooten) heb leren kennen zijn we via een omzwerfing langs woningen in Haarlem, Hillegom en Maarssen uiteindelijk in Vleuten terecht gekomen. Ik vond Vleuten vooral aantrekkelijk omdat er een treinstation is, maar verder vond ik het een saai dorp. Het was een echt tuindersgebied met glastuinbouw en fruittelers. Nu is dat wel anders, nu zijn er rondom fraaie natuurgebieden. We wandelen graag en daarvoor zijn nu volop mogelijkheden".

"Hoewel ik zelf geen Natuurgidsenopleiding heb gevolgd, heb ik in de loop der jaren het een en ander over de natuur geleerd door aan activiteiten mee te doen en met excursies mee te lopen. Wat mij opviel is de prettige sfeer van mensen die elkaar in hun waarde laten. Ik heb kortgeleden nog met een belevingstocht

meegelopen onder leiding van Fridie de Jong en Edith Meijer. In plaats van het verkrijgen van kennis, laten zij je de natuur op een andere manier beleven. In het verleden ben ik met een groep gidsen mee geweest naar Falsterbo in Zuid-Zweden, de plaats waar in het najaar grote zwermen vogels, gebruikmakend van de thermiek, de oversteek maken naar het vasteland van Europa. En in 2006 heb ik de groencursus gevolgd. Ik heb er door de jaren heen veel van opgestoken. Ik denk dat wij liefde voor de natuur ook hebben doorgegeven aan onze kinderen en kleinkinderen".

Tineke: "Tot voor kort was ik als vrijwilliger actief in zelfoogsttuin 'De Haar', een tuin in ontwikkeling. Ik plantte bordjes bij de groente die geoogst kon worden en stond er mensen te woord. Als ik daar 's morgens in alle rust in die mooie omgeving kwam hing er een bijzondere sfeer. Ik vond het er heerlijk. Mensen kunnen een abonnement nemen, waarbij ze gedurende ca. dertig weken één keer per week voornamelijk groente kunnen oogsten".
"Jan en ik wandelen bijna iedere dag voornamelijk in de omgeving van Vleuten en daarnaast hebben we in de loop van de tijd meerdere lange afstandswandelingen gelopen, zoals het Pieterpad. Een lange afstandswandelpad met een

lengte van 500 kilometer dat begint in Pieterburen en eindigt bij het punt dat uitkijkt over de ENCI Mergelgroeve in Maastricht. Verder het Limespad van Katwijk naar Nijmegen. Nu lopen we het Waterliniep pad dat van Edam/Volendam, rond de stelling van Amsterdam via Weesp, Naarden, Nieuwersluis, Culemborg en Gorinchem naar de Biesbosch loopt. Met de activiteiten van het IVN, waaraan ik heb meegedaan en al die uren die we lopen zou je me tegenwoordig toch wel een 'buitenmeisje' kunnen noemen".
Tineke: "Op de vraag welk stuk natuur hier in de omgeving beslist de moeite waard is kies ik voor 'ons pad', de Thematervelden en het Parkbos bij kasteel de Haar. Het bos is tijdens het laatste decennium ten westen van kasteel de Haar aangelegd. Je kunt er wandelen en struinen en er is speelgelegenheid in een gebied waar 70.000 bomen zijn aangeplant".

Jaap Stavenuiter

P.S.

Waar het voetpad over de Thematervelden aan de zuidkant van de Haarrijnseplas de Maarssenseweg kruist, staat een groot bord met de mededeling dat hier tussen 2022 en 2026 de Haarrijnse molen wordt gebouwd.

Foto: vogelkijkhut in de Thematervelden

Roggelelie of Oranjelelie

De **Turkse lelie**, die Jan van Schooten op de achterkant van het zomernummer 2023 van De Bres plaatste, dankt zijn naam aan de teruggeslagen bloembladeren waardoor de bloem op een tulband lijkt. De Turkse Lelie, *Lilium martagon* tref je in de Commelinhof aan onder nummer 430. De **Roggelelie** (*Lilium bulbiferum*), waar het deze keer over gaat, heeft rechtopstaande geelachtige bloemen zonder terug gekrulde bladeren zoals bij de Turkse Lelie. De Roggelelie kent twee ondersoorten: *bulbiferum* met broedbolletjes, en *crocerum* zonder broedbolletjes

In het boek 'Ontdekking van de natuur', over de ontwikkeling van de biodiversiteit in Nederland van Joop Schaminée c.s., staat in een stukje over graanonkruiden dat ook Rogge oorspronkelijk als graanonkruid werd gezien. Boeren hebben het meegebracht uit het Midden-Oosten waar het tussen andere granen groeide, zonder dat ze het merkten. Pas later, zo rond het jaar 600 n. Chr., werd het een erkend gewas. Een opmerkelijke soort op de rogge akkers was de Roggelelie (*Lilium bulbifera*). Vroeger ploegde men de akkers niet dieper dan 10 cm, en omdat de hoofdbol van de Roggelelie op minstens 15 centimeter diepte groeit werd de bol bij het ploegen gespaard. Tegenwoordig wordt er een stuk dieper geploegd met als gevolg dat de

karacteristieke plant van de roggeakkers vrijwel verdween.

Voor Middeleeuwen had de Roggelelie de symbolische betekenis van reinheid en zuiverheid, daarom komt het voor op het drieluik van het Laatste oordeel van Hans Memling. Hij schilderde het in 1473 en het was bestemd voor een kerk in Fiesole in Italië. Nog in hetzelfde jaar werd het vanuit Brugge verscheept. Het schip werd echter gekaapt door een kapitein uit Gdansk. Het schilderij kreeg daarop een plaats in de Mariabasiliek in Gdansk. Het drieluik stelt de dag des oordeels voor. Op het middelste paneel is Christus afgebeeld zittend op een regenboog. Daaronder de aartsengel Michaël die de zielen weegt. Op het linker paneel worden de uitverkorenen door Petrus naar de hemel verwezen. De bloeiende plant links onderaan voor het trapje bij de voet van Petrus is de eerdergenoemde Roggelelie.

Volgens de Floron verspreidingsatlas wordt de Roggelelie in Nederland ernstig bedreigd. De lelie komt in het wild alleen nog voor op de grens van Zuidoost Groningen en Drenthe, op één atlasblok in Zuid-Limburg, en in enkele tuinen, waaronder in het Gooi. Tot enige jaren geleden heeft de plant bij de Vecht gestaan en dat was in de Commelinhof.

De Roggelelie vereist een waterdoorlatende bodem met zand waarin

nooit water blijft staan in verband met schimmelvorming, maar die ook niet uitdroogt.

De voornaamste vindplaats is op akkers met winterrogge. De plant bloeit aan het begin van de zomer en heeft een bijzondere tot 5 cm brede naakte bol met talrijke dakpansgewijs liggende, niet dicht aansluitende smalle bolrokken. De bol lijkt nog het meest op het hoofdje van een artisjok. Op het ondergrondse stengeldeel boven de bol vormen zich zijdelings uitstaande wortels en broedbollen. Een broedbol - of bulbil - is botanisch gezien een bol en een vorm van vegetatieve vermeerdering (ongeslachtelijke voortplanting). Het Latijnse woord *Bulbiferum* in de wetenschappelijke naam van de plant verwijst ernaar.

Jaap Stavenuiter

Avontuurlijke vogels

De Waddenzee is aan het veranderen door menselijke invloeden zoals gaswinning, toerisme en verhoging van het zeeniveau. Onderzoekers van het Koninklijk Nederlands Instituut voor Zeeonderzoek (NIOZ) onderzochten hoe de persoonlijkheden van kanoeten verschillen en de manier waarop ze foerageren beïnvloeden.

Resultaat: avontuurlijke vogels nemen het risico om in nieuwe gebieden te foerageren en eten daar ook ander voedsel.

De kanoet is een grote strandloper die in arctische gebieden broedt en overwintert op de moddervlakten van getijden gebieden. De Waddenzee is voor de kanoet een van de belangrijkste pleisterplaatsen van de wereld; zonder de Waddenzee zou hij het niet redden. Een belangrijke vraag is: hoe gaat de kanoet om met de veranderende Waddenzee? Selin Ersoy, ecooloog bij het NIOZ: "Verschillen in karakter tussen individuele kanoeten lijkt een belangrijk ingrediënt te zijn voor de aanpassing van de hele groep in een veranderende omgeving. Kanoeten kunnen namelijk het foerageergedrag kopiëren van avontuurlijk soortgenoten die succesvol zijn in een nieuwe omgeving."

Volwassen mannelijke en vrouwelijke kanoeten van alle leeftijden vertonen een gedrag dat over tijd nauwelijks verandert, maar wel verschilt tussen individuen. Sommige individuen zijn avontuurlijk en vertonen onderzoekend gedrag in een nieuwe omgeving. Andere

individuen nemen minder risico en durven zich nauwelijks te bewegen in een nieuwe omgeving. Deze verschillende 'persoonlijkheden' hebben naar verwachting ecologische en evolutionaire gevolgen.

Het onderzoek van Selin Ersoy laat zien dat kanoeten hun eigen persoonlijkheid ontwikkelen door de ervaringen die ze opdoen terwijl ze opgroeien. "Nadat ze zijn opgegroeid, veranderen volwassen vogels hun gedrag m.b.t. ontdekking niet." Elin en haar collega's konden zelfs op basis van de variatie in 'ontdekkers persoonlijkheid', het foerageergedrag en de dieetkeuze voorspellen. 'Snelle ontdekkers' gebruiken vooral hun ogen bij het foerageren en eten zachte prooien zoals garnaltjes en wormen, terwijl 'langzame ontdekkers' vooral op de tast foerageren en zich voeden met schelpdieren zoals kokkels.

Deze verschillen in gedrag houden ook verband met variatie in beweging in het landschap en gedurende de tijd. Ersoy: "We waren verbaasd te zien dat 'snelle' en 'langzame' ontdekkers een heel verschillend bewegingspatroon hebben tijdens de nacht, terwijl ze gedurende de dag op vrijwel dezelfde manier bewegen. Daarnaast komen de 'snelle ontdekkers' later aan op de Waddenzee dan de 'langzame ontdekkers'. Waar blijven die avontuurlijke vogels in de tussentijd? Blijven ze misschien langer in het noorden om voor hun jongen te zorgen?"

"De opvallende verschillen in foerageergedrag en bewegingspatronen tussen langzame en snelle onderzoekers

suggereren dat de avonturiers informatie doorgeven over nieuwe foerageer mogelijkheden." zegt Ersoy. "Zulke nieuwe mogelijkheden zijn belangrijk omdat kanoeten onder druk staan vanwege de impact van de mens op hun overwinteringsgebieden, die direct gerelateerd is aan de beschikbaarheid van voedsel. De avonturiers kunnen de gehele populatie helpen bij het aanpassen aan verandering van het milieu."

Onderzoeker zoals Ersoy volgen de bewegingen van vogels met ultrakleine radiotransmitters die tijdens de zomer op hun rug vastgemaakt wordt. De signalen van deze transmitters worden ontvangen door antennes verspreid over het hele Waddenzee. WATLAS is een nieuw systeem waarmee de positie van de vogel met de transmitter van seconde tot seconde op een paar meter nauwkeuring bepaald kan worden. Dankzij WATLAS kunnen onderzoekers trekvogels zoals de kanoet met de getijden heen en weer zien bewegen tijdens het foerageren. Omdat meerdere vogels tegelijkertijd met deze relatief goedkope transmitters uitgerust kunnen worden, kunnen onderzoekers interacties tussen verschillende individuen bestuderen.

Bron: https://www.naturetoday.com/intl/en/nature-reports/message/?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=user-mailing&msg=30065

Annelies Speksnijder

Foto: Saxifraga Mark-Zekhuis

Een toekomst met meer boeren en minder vee.

In het herfstnummer 2022 van De Bres staat een stuk van de Polderwachter dat begon met: "Laatst liet ik me in het bijzijn van een boer ontvallen dat het oplossen van het stikstofprobleem door de boeren niet zo ingewikkeld is. Een boer wil op zijn boerderij wonen. Vaak is die al generaties lang in de familie. Een boer is dus ook emotioneel grondgebonden. Daarnaast wil een boer dieren hebben. Om melk te produceren, of eieren of spek. Met dit alles moet hij een boterham kunnen verdienen om er de eieren en het spek op te kunnen leggen. En de boer wil natuurlijk op een trekker rijden".

Wie weet heeft de trekker wel bijgedragen aan de ruilverkaveling en de grootschalige veeteelt. Met een trekker kun je alleen maar uit de voeten op grote rechte stukken land. Daarom verdwenen kronkelige heggen, sloten en greppels en werden akkers samengevoegd tot grote stukken land. Eind 1950 waren er dankzij het Marshallplan 18.000 tractoren in gebruik. In 1960 waren dat er 64.000 en in 1970 al 135.000, enz.

Rond 1970 was een volgende stap op weg naar de grootschalige veeteelt het vervangen van de bekende Hollandse rassen, zoals zwartbont, roodbont en de blaarkop, door het Amerikaanse Holstein-Friesian ras. Nu zijn vrijwel alle melkkoeien in Nederland van dat ras. Holstein-Friesian koeien zijn groot, maar mager met dunne poten en enorme uiers. Ze zijn vaak ziek en krijgen als kalf al standaard medicijnen tegen long- en darminfecties. Ze zijn als koe gefokt voor een maximale melkproductie en hebben daarom behoefte aan eiwitrijk voer. Op het menu staan Engels raigras en snijmais dat wordt aangevuld met krachtvoer. Alleen op dit dieet kan de koe vanaf het moment waarop ze voor het eerst gekalfd heeft tot 40 liter melk per dag produceren, zo'n 10.000 per jaar. Na zo'n vier tot vijf jaar melken begint de melkproductie te dalen en wordt ze geslacht ¹⁾.

Tijdens zijn voettocht door de landschappen van Nederland komt Casper Jansen in juni 2017 aan bij de boerderij van Sierd Deinum en Joke Ensing in Gaasterland. Hij schreef daarover: *"Toen ik aankwam lopen vermoedde ik meteen al dat ik goed zat. Een oprijlaan met boomsingels, mooie weilanden met koeien met hoorns. Verder een aanhankelijke hond, zwaluwen, koffie buiten en een ontspannen sfeer. Het is helemaal niet zo moeilijk", zegt Sierd, "de koeien doen het werk. Ze eten buiten het gras op, laten de mest achter en brengen de melk naar binnen. Dat is de essentie". Hun biologisch-dynamische bedrijf is op die logica gestoeld. Koeien eten van nature gras, het liefst kruidenrijk gras, dat vinden ze het lekkerst en dat is gezond. Voor hun tachtig melkkoeien is er genoeg gras, een sluitende kringloop. De koeien lopen negen maanden per jaar buiten. De problemen beginnen, meent Sierd, als je de opbrengsten kunstmatig gaat verhogen. Met meer koeien, met één snelgroeiende, eiwitrijke grassoort, met kunstmest, met krachtvoer, met granen, soja, mais – allemaal elementen die je van buiten inbrengt. Wat vaak wordt vergeten: dat kost extra werk en geld. Het voer, de antibiotica, de medicijnen, de machines, de stress. Veel boeren klagen over de medicijnboekhouding. "Die hebben we niet, want we gebruiken geen medicijnen". Joke: "De veearts zegt: "ik kom hier vier keer per jaar, omdat het wettelijk verplicht is, maar ik heb hier nooit iets te doen"". Enz. ²⁾.*

Je zou verwachten dat burens van Sierd en Joke zich afvragen hoe zij dat toch met hun land en het aantal koeien hun bedrijf kunnen runnen? Zou dat binnen hun bedrijf ook mogelijk zijn? Te meer omdat het Kabinet in december 2022 haar ambitie heeft uitgesproken in het nationaal actieplan 'Groeï van biologische productie en consumptie'. BioHuis, de vereniging van biologische boeren en boerinnen, nam deel aan de hoofdtafel voor het Landbouwakkoord. In het Groenboerenplan dat zij uitbrachten staat: Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden. Boeren die grondgebonden werken en daarbij geen of heel beperkt gebruik maken van geïmporteerd veevoer en afzien van kunstmest en chemie, hebben een rijke biodiversiteit en bodemkwaliteit nodig. Dit om hun oogst te

beschermen tegen ziektes en plagen. Deze boeren leveren een grote bijdrage aan het dierenwelzijn, bodem- en waterkwaliteit, leggen koolstof vast en stimuleren de biodiversiteit (soorten rijkdom). Ze dragen bij aan voedselzekerheid en zorgen in samenhang met natuurgebieden voor een platteland waar natuur en landbouw hand in hand gaan. Ook boeren in 'transitie' kunnen stap voor stap bijdragen aan deze thema's, die in het Groenboerenplan verder zijn uitgewerkt. Het is hun bijdrage aan het plan, dat minister Adema na zeven maanden onderhandelen uiteindelijk als 'Niet-Akkoord' aan de Tweede Kamer heeft voorgelegd.

Us Mem, Fries voor onze moeder, is het bronzen beeld van een zwartbonte koe dat in 1954 werd geplaatst aan het Zuiderplein in Leeuwarden. Het werd aangeboden door de fokkers, leden van het Fries Rundvee Stamboek ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan. Het is de verbeelding van de ideale Friese stamboek koe van de Nederlandse beeldhouwer G.J. Adema. Bij de onthulling ontstond de discussie of het beeld wel als kunstwerk beschouwd kon worden, het was immers niet meer dan een kopie, een kwart groter, de nabootsing van een rund. ³⁾. De uitvoering van het landbouwakkoord zal er mogelijk toe leiden dat boeren in de toekomst opnieuw zullen kiezen voor de oude Hollandse rassen zoals de Zwartbonte- en Roodbonte koe en de Blaarkop. Met die koeien kan aan de eisen ten aanzien van het dierenwelzijn en de bodem- en waterkwaliteit worden voldaan. En ga er maar vanuit dat Us Mem opnieuw de trots wordt van de Friezen.

Jaap Stavenuiter

¹⁾. 'Uit de shit' van Thomas Oudman, uitgave de Correspondent, ISBN 978 949 325 4350, voor wie meer lezen over het pleidooi voor meer boeren en minder vee

²⁾. 'Casper loopt, Een voettocht door de landschappen van Nederland', Caspar Janssen, atlas contact, ISBN 978 90 450 4063 9

³⁾. Wikipedia

Vecht en plassen actief

Activiteiten vogelwerk-groep zomer 2023

Deze zomer stond een natuurwandeling langs het Bert Bospad in de planning. Op zondag 16 juli verzamelden de 15 deelnemers en 3 gidsen zich op het parkeerterrein aan de Kerkdijk in Westbroek. Een mooie dag, zonnig met een lekker windje. Via het moerasbos bereikten we het uitkijkpunt, met een schitterend uitzicht over de uitgeveende petgaten en legakkers, en daarachter de Utrechtse Heuvelrug. Verschillende vogels gezien en gehoord, zoals zwartkop, rietzanger, jonge futen met pyjamastreepjes op hun kop, en een visdiefje. De zwarte sterns, die in het voorjaar broeden in de Oostelijke Binnenpolder van Tienhoven, en druk foerageren in de Westbroekse Zodden, hebben we niet meer gezien en waren dus blijkbaar al vertrokken.

Uniek aan dit natuurgebied is de rijke moerasflora en de verschillende fasen van het verlandingsproces die er te zien zijn, zoals het eerdergenoemde moerasbos, het eindstadium van verlanding, en het trilveen, het beginstadium. Op het trilveen zagen we o.a. veenmos, ronde zonnedauw, veenpluis en holpijp. Tenslotte vertelt het gebied het verhaal over de ontginning van dit oorspronkelijke moeras sinds de Middeleeuwen voor landbouw en later voor het winnen van turf. Naast publieksexcursies gaan leden van de vogelwerkgroep maandelijks op stap om in verschillende gebieden in de regio vogels te spotten. Deze wandelingen zijn in principe op de eerste zondag van de maand. Mocht je geïnteresseerd zijn om mee te gaan, neem dan contact op met Joop Bouwman of Annelies Speksnijder: vogels@ivnvechtlassen.nl

Annelies Speksnijder

Wandeling in het duingebied van Meijndel eind augustus 2023.

Het duinlandschap in dit gebied is erg afwisselend. Naast de zeereep liggen kalkrijke kustduinen met imposante paraboolduinen. Daaraan grenzen duingraslanden

en vochtige valleien, met daarin de trots van Meijndel, de kruisbladgentiaan. In zo'n vallei vonden we de kruisblad gentiaan uitgebloeid, en ook de moeraswespenorchis stond er uitgebloeid bij. Nog wat meer landinwaarts wordt de sfeer bepaald door fraaie duindoorn struwelen en duin eikenbossen. In het midden bevinden zich infiltratie plassen. Aan deze oude Meijndel (del = vallei) met de vele meidoorns heeft het gebied zijn naam te danken. We volgden de groene paaltjes en kwamen door een vochtige vallei, waar de parnassia prachtig stond te bloeien naast veel watermunt, akkermunt, stijve ogentroost en kleine kattenstaart. We vonden ook groene ruwharige rozetten, een eenjarige plant, die volgend jaar bloeit: het slangenkruid. Dit slangenkruid heeft 4 of 5 meeldraden ver buiten de bloemkroon uitstekend. In de loop van de bloei worden ze nog voorbijgestreefd door de stijl, die veelal stuifmeel van jongere bloemen ontvangt. De stijltop is gevorkt en lijkt op een slangentong, die steekt uit een opengesperde muil aan een slangachtig opgerolde schicht. Vandaar het gebruik van de plant als heelmiddel voor slangenbeten. In de vaak betreden bermen schieten forse ruigtekruiden op.

Prominent aanwezig zijn doornappel, koningskaars, keizerskaars, middelste teunisbloem en grote teunisbloem maar ook ruwbladigen als slangenkruid, kromhals en veldhondstong. Het bezemkruiskruid kleurde de duinen geel. Beeldbepalend zijn de machtige struwelen, die zo kenmerkend zijn voor Meijndel. De struwelen bestaan hier voor liefst 40% van het duinoppervlak met veel markante soorten, waarvan vooral de in mei roodbloeiende eenstijlige meidoorn de aandacht trekt. Wij lopen weer dezelfde weg terug naar halte de Kievit in Wassenaar en nemen de bus naar Den Haag CS om per trein weer huiswaarts te keren. Het weer was goed, geen regen zoals op het Circuit van Zandvoort!

Willemien Valewink.

Natuuretmaal 2023

Een drukte van belang was het weer op Museum boerderij Vredegoed. Wanneer IVN Vecht & Plassengebied het Natuuretmaal organiseert bij oudvoorzitter Bert van der Tol, dan staat dat borg voor een heel levendige 24 uur samenzijn voor een groep van zo'n 35 mensen. Basisschoolleerlingen (vanaf 7 jaar), hun ouders/grootouders en de begeleiding beleven de natuur op de meest intensieve manier die je maar kan bedenken. Letterlijk met kop en schouders onderdompelen in de natuur. Beestachtig mooi. En Beestachtig onder de modder. Naderhand weer schoon met de tuinslang met toch wel behoorlijk koud water.... De kinderen malen daar niet om. Het enige wat telt is leuke dingen doen. Echt leuke dingen! En het is niet te zeggen of het polsstok springen het hoogtepunt van het hele etmaal is. Er is zoveel leuks te doen, dat niemand de kinderen naar bed hoeft te sturen. Ze gaan uit zichzelf de slaapzakken opzoeken. Het hooibedje gespreid. Heerlijk! En de meesten worden voor 8 uur niet meer wakker!

Vecht en plassen actief

Werkgroep stadsnatuur Utrecht vleermuizenexcursie

Op vrijdag 18 augustus heeft de werkgroep stadsnatuur Utrecht een vleermuizenexcursie georganiseerd. IVN-gidsen Hettie en Wieneke waren de deskundigen. We hadden ongeveer 20 deelnemers. We hebben eigenlijk alleen de dwergvleermuis gehoord. En dat is niet zo gek want dit is de meest voorkomende vleermuis in Nederland en dan vooral in stedelijk gebied.

Hettie en Wieneke lieten ons zien hoe klein de dwergvleermuis is en hoe weinig ruimte ze nodig hebben om hun overnachtings- en winterslaapplek te bereiken. Ze passen in een luciferdoosje. Ze slapen onder andere in woningen, in de spouw of onder daken. Grote groepen vleermuizen kunnen daar vrij geruisloos verblijven, terwijl de huiseigenaren dat niet doorhebben. Bij huizenisolatie gaat het dan ook wel mis. Goed voor het klimaat, niet voor de vleermuis. De meervleermuis is een veel zeldzamere vleermuis, sowieso in stedelijk gebied. We zijn die dan ook niet tegengekomen. Het is het jaar van de meervleermuis,

uitgeroepen door de Zoogdiervereniging. De meervleermuis heeft Nederland als één van de belangrijkste leefgebieden en de aantallen lopen snel terug. Niet alleen huisisolatie, maar ook de weinige ruimte in ons dichtbevolkte land, maakt het de meervleermuis moeilijk. Alle reden om dit bijzondere dier meer aandacht te geven.

Wil je meer weten?

<https://www.zoogdiervereniging.nl/zoogdiersoorten/gewone-dwergvleermuis>

<https://www.zoogdiervereniging.nl/zoogdiersoorten/meervleermuis>

<https://www.zoogdiervereniging.nl/wat-we-doen/bijzondere-themas/jaar-van>

Na afloop kregen we nog een prettige verrassing. We zaten bij de naborrel op een bankje op de brug van Ledig Erf en er verschenen nog twee vleermuissoorten op de batdetector van Wieneke: de rosse vleermuis en de laatvliëger. En een paar excursies later zijn Hettie en Wieneke langs de Inktpot gelopen en hebben daar zwermen vleermuizen gezien.

Alle reden dus om eens mee te gaan met een vleermuisexcursie.

Cursus 'Moestuiniëren voor beginners Utrecht Natuurlijk

Op 31 mei hebben we de 5^e editie van de cursus 'Moestuiniëren voor beginners' afgerond met de woensdagavondexcursie op het volkstuincomplex De Pioniers. De week ervoor leidden we de dinsdagochtendgroep rond. Leuk om te horen hoe het iedereen verging: van de eerste 5 peultjes, tot mislukte oogst, het eerste worteltje en mooi bloeiende kapucijners. Eind december stroomden de aanmeldingen al binnen. De opkomst bij de eerste les was groot, we pasten nog net in het lokaaltje op Stadstuin De Klopvaart, 15 enthousiaste deelnemers meldden zich aan. De deelnemers startten met hun eigen moestuin, bij huis, in bakken, in de tuin, op het balkon of dakterras, of op een volkstuincomplex. We hebben de basisprincipes van moestuiniëren zonder gifstoffen en kunstmest behandeld. We bespraken o.a. grond voorbereiden, zaaien,

verspenen, de wisselteelt, (on)kruiden, plaag- en hulpdieren. De deelnemers konden alles nalezen in het cursusboek van IVN. Ze ontvingen zaden op de les en kregen lesbrieven. Tijdens de lessen werden zaaibakjes gemaakt en werd actief de eigen tuinaarde onderzocht. Ze gingen thuis zelf aan de slag, in de tuin of op het balkon. Er werden ervaringen uitgewisseld. Ze ontvingen lesbrieven tussendoor. En wat ging er veel goed en was er veel verwondering, maar wat kan er ook veel misgaan! Wat een verschillen onderling, leuk om elkaars foto's te kunnen bekijken van de vorderingen en de mislukkingen.

De deelnemers zijn nu vol goede moed hun eigen groenten en bloemen aan het telen en ze weten de weg op internet voor nadere vragen. We moesten dit voorjaar lang wachten op wat warmer weer, maar gelukkig meer regen en bij de meesten iets minder slakken. En vanaf eind mei is er veel water nodig.

We hebben vrolijk afscheid genomen en wensten iedereen een goede oogst en veel natuur- en buitenzijn-plezier.

*Yvonne, Richard en Ineke
Utrecht Natuurlijk*

De werkgroepen in het Vecht en Plassengebied

Paddenstoelenwerkgroep

Contactpersoon:

Hanni Meulemans-Mik

Email:paddenstoelen@ivnvechtplassen.nl

In het najaar iedere vrijdagochtend op paddenstoelenjacht

Jeugdwerkgroep en scharrelkids

Contactpersoon: Marijke Zoetelief

Email:jeugd@ivnvechtplassen.nl

Werkgroep Commelinhof

Contactpersoon: Minke Schröder-Baron

Email:commelinhof@ivnvechtplassen.nl

Gehele jaar iedere vrijdagochtend open voor onderhoud.

Voor het publiek op zondagmiddag van half februari tot half mei open.

Adres: Park Vechtenstein, Maarssen

Waterwerkgroep

Contactpersoon: Marijke Zoetelief

Email:waterbiodiversiteit@ivnvechtplassen.nl

Vleermuizenwerkgroep

Contactpersoon: Hettie Luijten

Email:vleermuizen@ivnvechtplassen.nl

Wandelingenwerkgroep

Contactpersoon: Willemien

Valewink

Email:wandelgroep@ivnvechtplassen.nl

Werkgroep excursies

Contactpersoon: Dries Klooster

Email:excursies@ivnvechtplassen.nl

Aanvraag excursies: Truus Lefeber

Email:secretariaat@ivnvechtplassen.nl

Vogelwerkgroep

Contactpersoon: Annelies

Speksnijder

Email:vogels@ivnvechtplassen.nl

Werkgroep Stadsnatuur

Contactpersoon: Titia Kan-Boot

Email:stadsnatuur@ivnutrecht.nl

Werkgroep Geopark

Contactpersoon: Annelies Speksnijder

Email:geopark@ivnvechtplassen.nl

Werkgroep moestuinieren

Contactpersoon: Richard Tukker

Email:moestuiniieren@ivnvechtplassen.nl

Werkgroep natuurkoffer

Contactpersoon: Tineke

Schermerhorn

Email:natuurkoffer@ivnvechtplassen.nl

Het bestuur

Voorzitter: Hans van Loenhoud

Email:voorzitter@ivnvechtplassen.nl

Secretaris: Truus Lefeber

Email:secretaris@ivnvechtplassen.nl

Penningmeester: Terenia de Reus

Email:penningmeester@ivnvechtplassen.nl

Bankrekening: Triodosbank

NL28 TRIO 0788 8854 99 t.n.v.

IVN afd. Vecht en Plassengebied

Bestuursleden: Kees Goossen,

Anina Jonker

Contactpersonen vanuit het bestuur naar de werkgroepen

Hans: stadsnatuur,

Truus: NGO, vogel en vleermuis,

excursies, wandelwerkgroep

Terenia: paddenstoelen,

Commelinhof

?: jeugd en waterwerk- groep, tuinambassadeurs

Kees: natuurcursus en communicatie

Anina: communicatie

Vertrouwenspersoon

Tineke Schermerhorn

Haar emailadres is

vertrouwenspersoon@ivnvechtplassen.nl

Nog wat werkgroepen

Werkgroep communicatie

Contactpersonen

De Bres: Jan van Schooten

PR en communicatie: Anina

Jonker, Truus Lefeber, Kees Goossens

Email:

communicatie@ivnvechtplassen.nl

Website: Richard Tukker

Email: richard.tukker@ziggo.nl

Social media: Richard Tukker

Email: richard.tukker@ziggo.nl

Nieuwsbrief Anina Jonker

Email:

nieuwsbrief@ivnvechtplassen.nl

Cursuswerkgroepen

Werkgroep natuurcursus

Contactpersoon: Kees Goossens

Email:natuurcursus@ivnvechtplassen.nl

Werkgroep Stadsnatuur

Contactpersoon: Joke van der Ham

Email:stadsnatuur030@ivnvechtplassen.nl

Werkgroep

Natuurgidsenopleiding

Contactpersoon: Joop Bouwman

Email:natuurgidsenopleiding@ivnvechtplassen.nl

Van de leden-administratie

Beste mede IVN'ers,

Vraag niet hoe het kan, maar profiteer ervan; we blijven groeien. In de afgelopen periode hebben wij weer 6 nieuwe leden mogen verwelkomen, tot aan de inleverdatum van de kopij. Momenteel staat de teller op 363 leden.

De nieuwe leden zijn:

Ton Elst

Linda Romijn

Elke Uijtewaai

Jieles van Baalen

Geert Voskamp

Marijke Kools

Hylke Grasmeijer

Ik wens jullie namens de andere leden van harte welkom en ik hoop dat jullie veel plezier zullen hebben van het lidmaatschap.

Van 2 leden hebben we afscheid genomen in deze laatste periode.

Eugenie Weenink

Excursie rugzak en vlag

De volgende personen hebben een excursie rugzak en vlag.

Hanni Mik, Titia Kan-Boot,

Hettie Luijten, Marijke Zoetelief en

Ineke v Werven.

Online media afdeling:

www.ivn.nl/vecht-en-plassengebied

www.facebook.com/ivnvechtplassen

<https://www.facebook.com/groups/292630307552505>

Stadsnatuur Utrecht:

stadsnatuur@ivnutrecht.nl

www.facebook.com/groups/ivnstadutrecht

www.instagram.com/ivnstadutrecht

www.twitter.com/ivnstadutrecht

De es is niet meer!

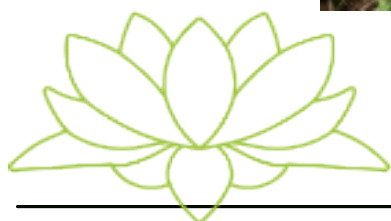
In de maand oktober heeft de gemeente Stichtse Vecht de essen in de Commelinhof verwijderd.

De essen waren in een slechte conditie door de essentak ziekte.

Dit feit is een nieuwe uitdaging voor de werkgroep. Er is nu een oud gedeelte achterin de tuin dat de lichtcondities heeft voor een bosmilieu. En voorin is door het kappen van de bomen een veel lichtere milieu ontstaan.

Kom ons helpen!

Iedere laatste zaterdag van de maand is de hof open van 10.00 tot 13.00 uur voor helpende handen onder het genot van een bakje koffie.

Beleef de natuur

Aan de heer/mevrouw:

www.editoo.nl